



ความเป็นมาของการรักษาระดับราคาสินค้า ประวัติ และ
การแบ่งส่วนราชการกรมการค้าภายใน

๑. ความเป็นมาของการรักษาระดับราคาสินค้า

การรักษาระดับราคาสินค้า เริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๐ เนื่องจากภาวะค่าครองชีพของประชาชนในขณะนั้นสูงขึ้นอย่างมาก ราคาสินค้าในท้องตลาดเพิ่มขึ้น ตามต้นทุนการผลิต และค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าที่สูงขึ้นอีกทั้งการฉวยโอกาสของพ่อค้ามากมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ในการเพิ่มราคาสินค้าให้สูงขึ้นเกินควร ทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนผู้บริโภค การกระทำเช่นนี้เกิดขึ้นอยู่เสมอ รัฐบาลจึงได้ตรากฎหมายว่าด้วยการป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. ๒๔๘๐ ออกมาบังคับใช้ควบคุมราคาสินค้าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๕ เกิดความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจขึ้นในประเทศอีก เนื่องจากเป็นปีที่อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ การค้าภายในประเทศตกอยู่ในกำมือของพ่อค้าซึ่งเป็นบุคคลต่างด้าวเกือบทั้งสิ้น ประกอบกับการที่การค้าของคนไทยถูกละเลยมิได้มีการเหลียวแลจากรัฐบาลมาก่อน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะถูกพ่อค้าต่างด้าวแย่งอาชีพในการประกอบการค้า พ่อค้าเหล่านี้กำหนดราคาสินค้าไว้สูงโดยเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพ และยังมี การกักตุนสินค้าทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้า เป็นต้น รัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมี พลเอก จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตระหนักถึงความสำคัญของภาวะการครองชีพ จึงเห็นควรให้มีหน่วยงานดำเนินงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าและสินค้าภายในประเทศโดยตรง และได้จัดตั้งกรมการค้าภายในขึ้นอยู่ในสังกัดกระทรวงพาณิชย์ ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการค้าของคนไทยรับร้านค้าของคนไทยอยู่ในความส่งเสริมโดยมอบเงินจำนวนหนึ่งเป็นทุนอุดหนุนให้ร้านค้าคนไทย กุ้ยม เป็นทุนในการประกอบการค้า และให้ดำเนินงานเกี่ยวกับควบคุมสินค้าโดยใช้พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็น

เครื่องมือในการดำเนินงาน

กรมการค้าภายใน ดำเนินงานรักษาระดับราคาสินค้าดังกล่าว โดยมีการแก้ไขปรับปรุงหลายครั้ง เฉพาะด้านการควบคุมสินค้า ยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. ๒๔๘๐ ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยใช้ พ.ร.บ. ป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. ๒๔๘๐ แทน พ.ร.บ. ป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๑๗ จนปัจจุบันใช้ พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒ เนื่องจาก พ.ร.บ. ฯ เดิมยังมีจุดอ่อนและข้อบกพร่องต่าง ๆ โดยเฉพาะไม่สามารถใช้บังคับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันคือไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการผูกขาด บทลงโทษผู้กระทำผิดยังไม่รุนแรงที่จะทำให้พ่อค้าผู้ผลิตเกรงกลัว เป็นต้น

การดำเนินงานการรักษาระดับราคาสินค้าเท่าที่ผ่านมาไม่ค่อยได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจังเช่นในปัจจุบัน เพราะภาวะเศรษฐกิจค่าครองชีพและราคาสินค้าโดยทั่วไปยังไม่ค่อยมีวิกฤตการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจปั่นป่วน เช่นในปัจจุบัน การดำเนินงานในขณะนั้นก็เพียงเพื่อ ควบคุมราคาสินค้าจำเป็นแก่การครองชีพไม่กี่ชนิด ตั้งแต่ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ค่าครองชีพเพิ่มขึ้นในอัตราสูงและสูงขึ้นทุกปี สถิติดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับประเทศไทย (ตามตารางที่ ๑) แต่ละปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๑ แสดงให้เห็นได้ว่าในบางปี ดัชนีราคาผู้บริโภคมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงมากอย่างผิดปกติ เช่น ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ กับ พ.ศ. ๒๕๑๗ มีอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๕.๕ และ ๒๔.๓ ของปีที่ผ่านมา และลดลงใน พ.ศ. ๒๕๑๘ คือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๓ และเพิ่มสูงขึ้นอีกใน พ.ศ. ๒๕๒๐ และ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นอัตราร้อยละ ๗.๒ และ ๘.๔ การเพิ่มขึ้นของดัชนีดังกล่าวเกิดจากการขาดแคลนสินค้าบางอย่างประการหนึ่ง ประกอบกับราคาต้นทุนสินค้าหมวดอุตสาหกรรมสูงขึ้น เนื่องจากราคาระดับสูง

"ศิริ อติโพธิ, "ข้อสังเกตเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันการการค้ากำไรเกินควร".
ข่าวพาณิชย์ฉบับพิเศษที่ระลึกในโอกาสคล้ายวันสถาปนากระทรวงพาณิชย์ ๑ (สิงหาคม ๒๕๑๔):

๑๗-๑๘

และ กองส่งเสริมร้านย่อย, "การส่งเสริมการค้าของคนไทย." วารสารกรมการค้าภายใน ๒ (สิงหาคม ๒๕๑๔): ๕๑

และสาเหตุจากวิกฤตการณ์ความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจของโลกจากการขึ้นราคาน้ำมันดิบของกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมัน (Opec) ติดต่อกันมาหลายครั้ง และในอนาคตก็มีที่ท่าจะขึ้นราคาน้ำมันอีก นอกจากนี้ ยังเนื่องจากการที่รัฐบาลได้ออกประกาศขึ้นภาษีอากรสินค้านำเข้า ๑๔๑ รายการ ภาษีเปียร์ สุรา ไซตา การเพิ่มราคาปูนซีเมนต์ ข้าวสาร ค่าโดยสาร รถเมล์ประจำทาง การเพิ่มค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ เงินเดือนข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและเอกชน เป็นต้น มีผลให้ราคาสินค้าในท้องตลาดไหลตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วสินค้าต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการครองชีพขาดแคลนเพราะมีพ่อค้ากักตุนเพื่อหวังกำไร

เมื่อพิจารณาดูรายได้ประชาชาติตัวเฉลี่ยต่อคนในปีหนึ่ง ๆ ที่ประชาชนทุกคนในประเทศได้รับ (ตามตารางที่ ๒) จาก พ.ศ. ๒๕๑๖-พ.ศ. ๒๕๒๒ อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ตัวเฉลี่ยต่อคนในแต่ละปีมีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน และเพิ่มขึ้นน้อยมากจากปีที่ผ่านมาเปอร์เซ็นต์ที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ ๑-๒ เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบค่าครองชีพที่มีอัตราสูงขึ้นจากดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับประเทศไทยกับรายได้ประชาชาติตัวเฉลี่ยต่อคนในแต่ละปี จะเห็นได้ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพทุก ๆ ปีที่ผ่านมาเพิ่มสูงขึ้นกว่ารายได้ตัวเฉลี่ยต่อคนที่ประชาชนได้รับทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นโดยให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนใกล้เคียงกับรายได้ประชาชาติหรือให้ค่าครองชีพมีอัตราส่วนการเพิ่มขึ้นน้อยกว่าเท่าที่เป็นมา มาตรการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของรัฐบาล คือ การรักษาระดับราคาสินค้าไม่ให้สินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชนมีราคาสูงเกินไปกว่าที่รัฐบาลกำหนดและกรมการค้าภายในได้อาศัย พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒ พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ควบคุมสินค้าและกำหนดราคาสูงสุดของสินค้าที่ควบคุม

ตารางที่ ๑

ดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๑

consumer price indexes for Thailand

(ตุลาคม ๒๕๐๗ - กันยายน ๒๕๐๘ = ๑๐๐)

ปี	อาหาร และ เครื่องดื่ม	เครื่องนุ่งห่ม	ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับ เคหสถาน	การตรวจรักษา และบริการส่วนบุคคล	พาหนะและ บริการขนส่ง	การบันเทิง และการศึกษา	ยาสูบและ เครื่องดื่ม มีแอลกอฮอล์	ดัชนีรวม	เปอร์เซ็นต์ การเปลี่ยนแปลง
๒๕๑๖	๑๕๓.๗	๑๒๕.๔	๑๒๕.๘	๑๑๘.๗	๑๑๕.๐	๑๒๑.๒	๑๐๕.๔	๑๓๘.๑	+ ๑๕.๕
๒๕๑๗	๑๙๘.๘	๑๕๙.๗	๑๕๖.๐	๑๓๕.๑	๑๕๙.๐	๑๓๘.๔	๑๒๑.๘	๑๗๑.๗	+ ๒๔.๓
๒๕๑๘	๒๐๙.๑	๑๕๘.๐	๑๕๑.๕	๑๕๔.๘	๑๖๙.๒	๑๔๘.๓	๑๒๖.๘	๑๘๐.๘	+ ๕.๓
๒๕๑๙	๒๑๘.๔	๑๖๓.๐	๑๕๖.๐	๑๕๖.๕	๑๘๕.๓	๑๕๕.๑	๑๓๓.๒	๑๘๘.๔	+ ๔.๒
๒๕๒๐	๒๓๖.๖	๑๗๑.๕	๑๖๕.๓	๑๕๔.๙	๑๙๑.๗	๑๖๑.๕	๑๕๒.๓	๒๐๑.๙	+ ๗.๒
๒๕๒๑	๒๖๐.๒	๑๗๙.๒	๑๗๔.๕	๑๖๙.๖	๒๐๘.๓	๑๖๘.๐	๑๕๖.๖	๒๑๙.๘	+ ๘.๕

ที่มา: กองระดับราคา กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ ๒

ตารางรายได้ประชาชาติ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๒

ปี	รายได้เฉลี่ย/คน	% การเปลี่ยนแปลง
๒๕๑๖	๔,๕๒๔	-
๒๕๑๗	๔,๖๗๕	+ ๓.๒๒
๒๕๑๘	๔,๘๖๔	+ ๔.๑๕
๒๕๑๙	๕,๑๒๘	+ ๕.๓๒
๒๕๒๐	๕,๓๓๕	+ ๔.๐๒
๒๕๒๑	๕,๖๖๔	+ ๖.๑๕
๒๕๒๒	๖,๐๕๔	+ ๖.๘๕

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒. ประวัติกรรมการค้าภายใน^๑

กรมการค้าภายในจัดตั้งขึ้นตามพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พุทธศักราช ๒๔๘๔ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ โดยอยู่ในสังกัดกระทรวงพาณิชย์ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๘๕ ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติโอนนิติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมฉบับที่กล่าวข้างต้น จึงถือได้ว่ากรมการค้าภายในได้สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕

การจัดตั้งกรมการค้าภายในเป็นผลสืบเนื่องจากการปรับปรุงส่วนราชการในกระทรวงเศรษฐกิจเดิม และตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ซึ่งมีการแบ่งส่วนราชการเป็นสำนักงานและกรม ดังนี้

- ๑) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- ๒) สำนักงานปลัดกระทรวง
- ๓) กรมการสนเทศ
- ๔) กรมการค้าภายใน
- ๕) กรมควบคุมการค้า
- ๖) กรมส่งเสริมการค้า
- ๗) กรมการค้าต่างประเทศ
- ๘) กรมทะเบียนการค้า

ในส่วนที่เกี่ยวกับกรมการค้าภายใน ได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมการค้าภายใน ในกระทรวงพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๘๕ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๘๕ โดยแบ่งส่วนราชการไว้ดังนี้

^๑"ประวัติกรมการค้าภายใน" วารสารกรมการค้าภายในฉบับปฐมฤกษ์ในโอกาส

- ๑) สำนักงานเลขานุการกรม
- ๒) กองตลาดการค้าแบ่งเป็น ๓ แผนกคือ
 - แผนกสืบทการค้า
 - แผนกหัตถลาด
 - แผนกจัดหาสินค้า
- ๓) กองส่งเสริมร้านย่อย แบ่งเป็น ๒ แผนกคือ
 - แผนกสำรวจ
 - แผนกส่งเสริม

ใน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมการค้าภายใน ในกระทรวงพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๘๗ ปรับปรุงส่วนราชการในกรมนี้ใหม่โดยยกฐานะหอสินค้ากลาง ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นคสังสินค้ากลางขึ้นเป็นกองคสังสินค้าและรับโอนราชการส่วนภูมิภาคพาณิชย์จังหวัดจากสำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ มาไว้ในสังกัดด้วย

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๓ มีการปรับปรุงกรมในกระทรวงพาณิชย์โดยพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๔๙๓ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ยุบเลิกกรมส่งเสริมองค์การค้า แล้วให้โอนงานในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมบริษัทจังหวัดมาขึ้นอยู่กับกรมการค้าภายในโดยตั้งเป็นกองขึ้นใหม่เรียกว่า "กองส่งเสริมบริษัท" ตามพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๙๔

ส่วนราชการในสังกัดกรมการค้าภายใน จึงมีดังนี้

- ก. ราชการบริหารส่วนกลาง
 - ๑) สำนักงานเลขานุการกรม
 - ๒) กองตลาดการค้า แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ
 - แผนกสืบทการค้า
 - แผนกหัตถลาด

๓) กองส่งเสริมร้านย่อย แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ

- แผนกส่งเสริมและจำหน่ายสินค้า
- แผนกสำรวจ

๔) กองส่งเสริมบริษัท แบ่งเป็น ๓ แผนก คือ

- แผนกส่งเสริมและจำหน่ายสินค้า
- แผนกตรวจบัญชี
- แผนกควบคุม

๕) กองคลังสินค้า แบ่งเป็น ๓ แผนกคือ

- แผนกอำนวยการและจำหน่ายสินค้า
- แผนกบัญชี
- แผนกพัสดุ

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

๑) พาณิชยจังหวัด

ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้มีการปรับปรุงกรมในกระทรวงพาณิชย์ใหม่อีกครั้งหนึ่งตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. ๒๔๔๕ เปลี่ยนชื่อกระทรวงพาณิชย์เป็นกระทรวงพาณิชย์การ และมีสำนักงานและกรมขึ้นในสังกัด ดังนี้

- ๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี
- ๒) สำนักงานปลัดกระทรวง
- ๓) กรมการค้าต่างประเทศ
- ๔) กรมการขนส่ง
- ๕) กรมทะเบียนการค้า
- ๖) กรมการค้าภายใน
- ๗) กรมเศรษฐกิจสัมพันธ์

ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมฉบับนี้ได้มีการยุบกรมควบคุมการค้าและตั้งกรมเศรษฐกิจสัมพันธ์ขึ้นใหม่ ในทางปฏิบัติได้รวมงานและข้าราชการของกรมการค้าภายในกับกรม

ควบคุม เข้าด้วยกัน วันแต่งงานและข้าราชการอีกส่วนหนึ่งของกรมการค้าภายในคือ พาณิชย์จังหวัด ซึ่งเป็นราชการบริหารส่วนภูมิภาคได้โอนไปสังกัดกรม เศรษฐสัมพันธ์ที่จัดตั้งขึ้นใหม่

งานของกรมการค้าภายในจึงเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยมีหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมการค้าซึ่งกรมควบคุมการค้าเคยปฏิบัติอยู่ด้วย จึงต้องมีการปรับปรุงส่วนราชการใหม่โดยตั้งกองขึ้นอีก ๒ กอง คือ "กองควบคุมการค้า" และ "กองควบคุมข้าว" โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมการค้าภายใน ในกระทรวงเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๔๙๕ ฉะนั้นราชการในหน้าที่ของกรมการค้าภายในปัจจุบันจึงรวมราชการที่เคยอยู่ในหน้าที่ของ ๓ กรม ที่มีอยู่แต่ก่อนเข้าเป็นกรมเดียวกัน คือ กรมการค้าภายในเดิม กรมส่งเสริมการค้า และกรมควบคุมการค้า

สถานที่ตั้งกรมการค้าภายในนั้น เมื่อแรกตั้งกรมขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ตั้งอยู่ที่ชั้น ๓ ของตึกกระทรวงพาณิชย์ปัจจุบัน ต่อมาเมื่อได้รวบรวมกรมควบคุมการค้าเข้ากับกรมการค้าภายใน พ.ศ. ๒๔๙๕ กรมการค้าภายในจึงได้ย้ายสถานที่ไปอยู่ที่อาคารชั้น ๒ ถนนราชดำเนิน ตรงสี่แยกคอกวัว ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์เวลานี้ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ กรมการค้าภายในได้สร้างอาคารที่ทำการขึ้นที่ท่าโรงไม้ ถนนมหาธาตุ อำเภอพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร และได้ย้ายมาตั้งที่ทำการ ณ อาคารสร้างใหม่ที่ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ จนถึงปัจจุบันนี้

๓. การแบ่งส่วนราชการและอำนาจหน้าที่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันกรมการค้าภายในแบ่งส่วนราชการ (ดังตารางที่ ๓). ตามพระราชกฤษฎีกาการแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. ๒๕๒๒ ออกเป็น ดังนี้

- ๑) สำนักงานเลขานุการกรม
- ๒) กองควบคุมข้าว
- ๓) กองควบคุมสินค้า
- ๔) กองเศรษฐกิจการตลาด
- ๕) กองส่งเสริมธุรกิจ
- ๖) กองสถาบันการค้า

หน่วยงานดังกล่าวมีหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ดังนี้

สำนักงานเลขานุการกรม มีหน้าที่เกี่ยวกับงานสารบรรณและงานธุรการทั่วไป เป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในกรมและกับส่วนราชการและบุคคลภายนอก ดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล บริหารงานวัสดุ บริหารงานคลัง การประชาสัมพันธ์ ประสานงานเกี่ยวกับงานด้านกฎหมายที่อยู่ในอำนาจของกรมและร่วมในการพิจารณา ปฏิบัติงานอื่นที่ไม่ใช่กองใดกองหนึ่งโดยเฉพาะสำนักงานเลขานุการกรม แบ่งงานออกเป็น ฝ่ายสารบรรณ ฝ่ายการเจ้าหน้าที่ ฝ่ายการคลัง ฝ่ายพัสดุ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายนิติการ และฝ่ายการค้าในส่วนภูมิภาค

กองควบคุมข้าว มีหน้าที่ปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. ๒๔๕๔ และพระราชบัญญัติค้าข้าว พ.ศ. ๒๔๕๔ ศึกษาและติดตามภาวะการผลิต การตลาดและการบริโภคข้าว ออกหนังสืออนุญาตประกอบการค้าข้าวและขนย้ายข้าวในเขตห้ามขนย้าย ตรวจสอบปริมาณข้าว รายงานการค้าข้าว รับแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บข้าว กองควบคุมข้าว แบ่งงานออกเป็น งานธุรการ ฝ่ายหนังสืออนุญาต ฝ่ายตรวจสอบและฝ่ายศึกษาและรายงานสถานการณ์ข้าว

กองควบคุมสินค้า มีหน้าที่ปฏิบัติงานตาม พ.ร.บ. ควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๘ พ.ร.บ. ควบคุมโรคกักกัน พ.ศ. ๒๔๙๕ และ พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒ กองควบคุมสินค้า แบ่งส่วนราชการออกเป็น

- งานธุรการ ปฏิบัติงานธุรการทั่วไปของกองทำหน้าที่รับส่งหนังสือ จัดการเกี่ยวกับพัสดุและงบประมาณของกอง
- งานควบคุมการขนย้าย ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการออกหนังสืออนุญาตขนย้ายสิ่งของที่ควบคุมตาม พ.ร.บ. ควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน
- งานป้องกันการกักตุน มีหน้าที่ควบคุมปริมาณสินค้าในภาวะการขาดแคลนหรือมี

กรมการค้าภายใน, "การแบ่งส่วนราชการ" (กรุงเทพมหานคร: กรมการค้าภายใน, ๒๕๒๒), หน้า ๑-๕

แนวโน้มที่จะเกิดการขาดแคลน เพื่อป้องกันการกักตุนกำหนดให้มีการ เก็บหรือเพิ่มปริมาณการเก็บ
 สำรองสินค้าควบคุม หรือกำหนดเงื่อนไข การซื้อ หรือการจำหน่ายสินค้าควบคุม จัดให้มีการ
 เป็นส่วนในการซื้อหรือการจำหน่ายสินค้าควบคุม บังคับให้จำหน่าย สินค้าควบคุมตามปริมาณและ
 ราคาที่กำหนด ตลอดจนบังคับให้จำหน่ายแก่ส่วนราชการหรือบุคคลที่คณะกรรมการกำหนดห้าม
 การจำหน่ายให้ใช้เอง ยักย้ายหรือเปลี่ยนแปลงสถานะซึ่งสินค้าควบคุม เกินปริมาณที่กำหนด

- งานป้องกันการผูกขาด ดำเนินการเกี่ยวกับการเสนอให้มีการควบคุมการผลิต
 และการจำหน่าย การจัดสรรโควตา การกำหนดขั้นตอนการจำหน่าย การจัดแบ่งการตลาดให้
 เหมาะสมกับสินค้าบางชนิด เพื่อป้องกันการผูกขาดตัดตอน ควบคุมและสอบสวนการประกอบธุรกิจ
 ว่าธุรกิจดำเนินการ เข้าลักษณะ เป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจหรือไม่
 รับแจ้งราคาขายสินค้าที่ผู้ประกอบการธุรกิจควบคุมนั้น เป็นผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย

- งานควบคุมราคา ๑,๒ และ ๓ ทำหน้าที่ตรวจสอบปราบปรามและดำเนินคดีแก่
 ผู้กระทำความผิด พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พระราชบัญญัติควบคุมเครื่อง
 อุปกรณ์บริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขันฯ และพระราชบัญญัติควบคุมโภคภัณฑ์ และปฏิบัติ
 หน้าที่ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการ เพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาด
 แคลนน้ำมัน เชื้อเพลิงและรับแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง

กองเศรษฐกิจการตลาด มีหน้าที่สืบราคาสินค้าทั้งขายปลีกและขายส่งปริมาณ
 และแหล่งผลิตสินค้า วิธีการผลิตและฤดูกาลของสินค้า ศึกษาภาวะการค้า ส่งเสริมการตลาดและ
 สภาพการตลาด จัดระบบการค้าดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาระดับราคาสินค้า เกษตรกรรม
 และอุตสาหกรรมและวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตของสินค้าที่คณะกรรมการกลางกำหนดราคาสินค้า
 และป้องกันการผูกขาด ประกาศควบคุมตาม พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด
 พ.ศ. ๒๕๒๒ กองเศรษฐกิจการตลาด แบ่งส่วนราชการ ดังนี้

- งานธุรการ ปฏิบัติงานธุรการโดยทั่วไปของกองฯ

- ฝ่ายข้อมูลการตลาด ทำหน้าที่สืบราคาสินค้าทั้งราคาขายปลีกและราคาขายส่ง

ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นประจำวัน เพื่อ เผยแพร่สืบราคาวัตถุดิบของสินค้าที่มีการวิเคราะห์
 ต้นทุน สืบข้อมูลการผลิตและการจำหน่ายสินค้าที่สำคัญ ศึกษาภาวะการค้าของสินค้าที่จำเป็นต่อ
 การครองชีพ จัดทำสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับการตลาด

- ฝ่ายส่งเสริมการตลาด ศึกษา วิจัย และวางแผนในด้านการพัฒนาและจัดระบบการตลาดสินค้าเกษตรกรรมในระดับต่าง ๆ ให้เป็นระบบที่สมบูรณ์แบบและมีประสิทธิภาพ ดำเนินการให้มีการจัดตั้งตลาดขายส่งและตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้า เพื่อ เป็นศูนย์กลางการติดต่อซื้อขายระหว่างเกษตรกร พ่อค้า และโรงงานอุตสาหกรรม

- ฝ่ายรักษาระดับราคาสินค้า ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาระดับราคาสินค้าและรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าทั้งสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เพื่อไม่ให้ระดับราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างรุนแรง เช่น เสนอแนะให้มีประกันราคาหรือพุงราคา ควบคุมการซื้อขายสินค้า เฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรกรรมเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร ศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมสถิติ ปริมาณการผลิตภายในประเทศและการบริโภค ปริมาณส่งออก ปริมาณนำเข้า ระดับราคาต้นทุน อัตราภาษี และสถิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาแนวโน้มและคาดคะเนเบื้องต้นเกี่ยวกับปริมาณการผลิตและความต้องการของตลาดให้บริการข้อมูลและรายงานความเคลื่อนไหวของตลาดขายสินค้า เผยแพร่วิชาการการตลาด

- ฝ่ายวิเคราะห์ต้นทุน มีหน้าที่รับแจ้งต้นทุน ราคาปริมาณและสถานที่เก็บสินค้าที่ประกาศควบคุม ศึกษา วิเคราะห์ และวิจัยสินค้า ราคาและการประกอบธุรกิจรวมทั้งเสนอโครงการแผนงานหรือมาตรการเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด หรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจต่อคณะกรรมการกลาง กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด

กองส่งเสริมธุรกิจ มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยประกอบอาชีพธุรกิจการค้าประเภทต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือ แนะนำและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบการค้าประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดหาสินค้าให้บริษัทจังหวัด และร้านค้าในความสงเคราะห์หรือส่งเสริมสินค้าของทางราชการเพื่อนำไปจำหน่ายแก่ประชาชน กองส่งเสริมธุรกิจแบ่งงานออกเป็น

- งานธุรการ ปฏิบัติงานธุรการโดยทั่วไปของกองฯ

- ฝ่ายแผนงานและจัดตั้งธุรกิจ พิจารณาจัดทำโครงการวางแผนกำหนดวิธีดำเนินการวางระเบียบปฏิบัติการส่งเสริม และจัดหาสถานที่ให้ผู้ประสงค์จะประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ จัดตั้งร้านค้าทั่วราชอาณาจักร

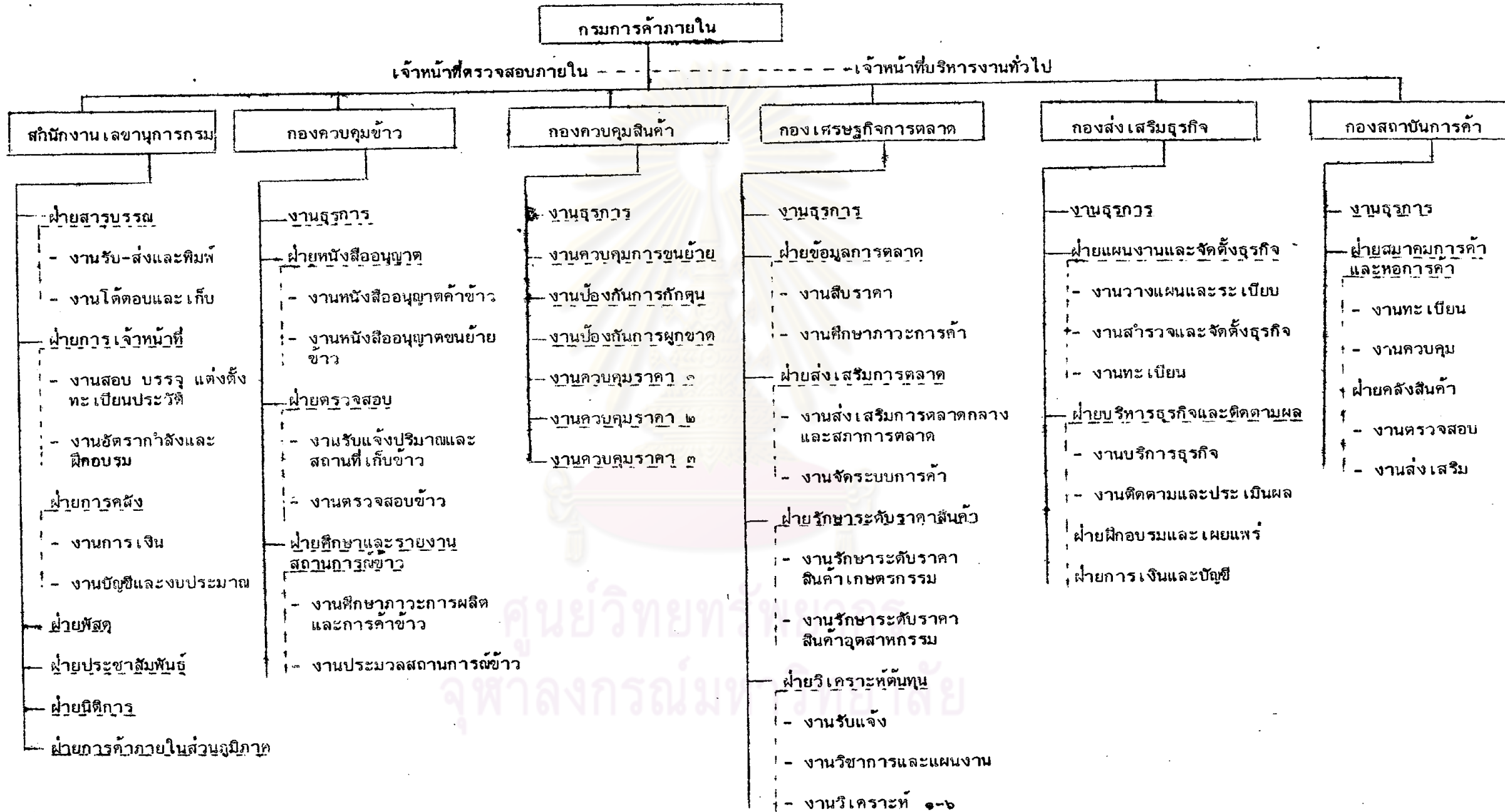
- ฝ่ายบริการธุรกิจ มีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจจะประกอบธุรกิจให้คำปรึกษา แนะนำในการจัดตั้งและวิธีดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจโดยทั่วไป จัดหาสินค้าให้บริษัท จังหวัดและร้านจำหน่ายสินค้าในความส่งเสริมของกรม และทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินงานส่งเสริมธุรกิจ

- ฝ่ายฝึกอบรมและเผยแพร่จัดฝึกอบรมและสัมมนาพนักงานของบริษัทจังหวัด ร้านค้าและผู้ประกอบธุรกิจที่อยู่ในความส่งเสริมรวมทั้งผู้ประกอบธุรกิจอื่น ๆ ที่กรมเห็นควรให้การส่งเสริม จัดทำเอกสารเผยแพร่ข่าวสารทางการค้า

- ฝ่ายการเงินและบัญชี มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรับจ่ายเงินทุนส่งเสริมธุรกิจการค้าในความส่งเสริมทุกประเภท พิจารณาการวางรูปบัญชีให้ร้านค้าในความส่งเสริมของกรม วิเคราะห์ฐานะการเงินและวางรูปบัญชีของบริษัทจังหวัด ตลอดจนติดตามเร่งรัดเงินปันผลในฐานะกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ถือหุ้น และการให้กู้ยืมเงินของสำนักงานเงินกู้เพื่อส่งเสริมการค้าของคนไทย

กองสถาบันการค้า ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ (พ.ศ. ๒๕๑๔) และเงื่อนไขกิจการคลังสินค้า พ.ศ. ๒๕๐๐ ปฏิบัติตาม พ.ร.บ. สมาคมการค้า พ.ศ. ๒๕๐๔ และ พ.ร.บ. หอการค้า พ.ศ. ๒๕๐๔ และดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งการเลิกและเพิกถอนหนังสืออนุญาต การจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมการและข้อบังคับของสมาคมการค้าและหอการค้าดูแลการดำเนินงานของสมาคมการค้าและหอการค้าให้ปฏิบัติตามกฎหมาย นอกจากนี้ควบคุมผู้ประกอบกิจการคลังสินค้าที่วราขอาณาจักร อนุญาตและเพิกถอนการจัดตั้งประกอบกิจการคลังสินค้า กองสถาบันการค้า แบ่งหน่วยงานออกเป็น งานธุรการ ฝ่ายสมาคมการค้าและหอการค้า และฝ่ายคลังสินค้า

แผนภูมิการแบ่งส่วนราชการกรมการค้าภายใน



ที่มา: กองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานเลขานุการกรม กรมการค้าภายใน

อำนาจหน้าที่^๑

อำนาจหน้าที่แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

- ก. อำนาจหน้าที่ทั่วไป กรมการค้าภายในมีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการพาณิชย์ โดยทั่วไป และคุ้มครองประชาชนผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรม งานในหน้าที่ประกอบด้วย
- ควบคุมการค้าข้าว และควบคุมการขนย้ายข้าวในจังหวัดชายแดน ตรวจสอบปริมาณและคุณภาพข้าว และศึกษาสถานการณ์ข้าว
 - กำหนดราคาสินค้า ป้องกันและปราบปรามการกักตุนและการผูกขาดตัดตอนทางการค้า
 - สืบความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าและภาวะการค้าส่งเสริมการตลาดรักษาระดับราคาสินค้า
 - ตรวจสอบ ควบคุมและส่งเสริมสมาคมการค้า หอการค้าและคลังสินค้า
- ข. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย กรมการค้าภายในมีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายโดยมี พ.ร.บ. ที่ให้อำนาจในการดำเนินงานเกี่ยวกับการควบคุมราคาสินค้า รวมทั้งสิ้น ๘ ฉบับคือ
- ๑) พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน พุทธศักราช ๒๔๘๘
 - ๒) พระราชบัญญัติควบคุมโรคภัยพิบัติ พ.ศ. ๒๔๙๔
 - ๓) พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๔๒๒
 - ๔) พระราชบัญญัติสืบราคาและกักกันข้าว พุทธศักราช ๒๔๘๘
 - ๕) พระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช ๒๔๘๘
 - ๖) พระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. ๒๕๐๘

^๑กรมการค้าภายใน, "อำนาจหน้าที่" (กรุงเทพมหานคร: กรมการค้าภายใน, ๒๕๒๒), หน้า ๑

๗) พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. ๒๕๐๙

๘) กฎหมายว่าด้วยการควบคุมกิจการคลังสินค้า ซึ่งได้แก่ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๕๘ (พ.ศ. ๒๕๑๕) และเงื่อนไขควบคุมกิจการคลังสินค้า พ.ศ. ๒๕๐๐

พระราชบัญญัติที่สำคัญที่ใช้ในการดำเนินงาน ควบคุมสินค้า ได้แก่ พ.ร.บ. ควบคุม โภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ และ พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒ สรุปได้ดังนี้

ก. พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๙๕

เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมโภคภัณฑ์บางชนิดหรือกำหนดวิธีการให้ไป ปฏิบัติเกี่ยวกับโภคภัณฑ์นั้น ๆ ที่สำคัญคือควบคุมให้มีการปิดป้ายแสดงราคาสินค้าโดยกำหนดเป็น พระราชกฤษฎีกาควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ และกฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๔๙๕) ออกตาม ความใน พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ กำหนดชนิดและประเภทของสินค้าที่ใช้บังคับ ให้ปิดป้ายแสดงราคาสินค้า

ในการปฏิบัติการตาม พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์นี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ มีอำนาจออกกฎกระทรวงแต่งตั้ง พนักงานเจ้าหน้าที่และ กำหนดกิจการอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติการตาม พ.ร.บ. นี้

อนึ่ง กระทรวงพาณิชย์ได้ดำริที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการกำหนดให้ปิดป้ายแสดงราคา สินค้าใหม่เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัย โดยกำหนดให้สินค้าทุกชนิดต้องปิดป้ายแสดงราคาสินค้า ยกเว้นสถานที่จำหน่ายประเภทหาบเร่ แผงลอย ซึ่งมีความยากลำบากในทางปฏิบัติ รวมทั้งรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ

ข. พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒

เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้มีโอกาสเลือก เปรียบในด้านราคาสินค้าและมุ่งที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ผลิตด้วย โดยมีคณะกรรมการกลาง กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด ซึ่งตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. นี้ มีอำนาจหน้าที่ในทุกท้องที่ ที่ราชอาณาจักร คือ

- ๑) ปฏิบัติตาม มาตรา ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖ วรรคสอง, ๒๗, ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๘ และ ๔๐
- ๒) เข้าควบคุมหรือดำเนินการเพื่อให้การผลิตหรือจำหน่ายสินค้ามีเพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน
- ๓) พิจารณาเรื่องราวที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดร้องว่าได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเนื่องจากการกระทำอันมีผลกระทบกระทบต่อราคา หรือเนื่องจากการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจ

๔) เชิญบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย คำแนะนำหรือความเห็น

นอกจากนี้ ยังมีคณะกรรมการส่วนจังหวัดปฏิบัติหน้าที่ภายในเขตท้องที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- ๑) ปฏิบัติตามมาตรา ๒๔ มาตรา ๒๖ วรรคสอง มาตรา ๒๘ และมาตรา ๔๐
- ๒) เข้าควบคุม หรือดำเนินการเพื่อให้การผลิตหรือจำหน่ายสินค้ามีเพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน
- ๓) พิจารณาเรื่องราวที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดร้องว่าได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเนื่องจากการกระทำอันมีผลกระทบกระทบต่อราคา หรือ เนื่องจากการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจ

๔) เชิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำแนะนำ หรือความเห็น

๕) ปฏิบัติตามประกาศ หรือคำสั่งของคณะกรรมการกลาง

(รายละเอียด พ.ร.บ.ฯ ทั้ง ๒ ฉบับ ปรากฏในภาคผนวก)

การแบ่งส่วนราชการ และอำนาจหน้าที่ของกรมการค้าภายใน ดังกล่าว หน่วยงานสำคัญที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรักษาระดับราคาสินค้า ได้แก่ กองส่งเสริมธุรกิจปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการค้าของคนไทย กองเศรษฐกิจการตลาดปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการสืบราคาสินค้า และวิเคราะห์ต้นทุนของสินค้าที่อยู่ในความควบคุม และกองควบคุมสินค้า ปฏิบัติหน้าที่ ตาม พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ และ พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. ๒๕๒๒